

สุนทรียศาสตร์ในคัมภีร์นาฏยศาสตร์

นางสาวฐิติรัตน์ รัตนจรัสโรจน์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาปรัชญา ภาควิชาปรัชญา

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2542

ISBN 974-334-267-2

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

AESTHETICS IN THE NĀTYAŚĀSTRA

Miss Thitirat Ratanajaratroj

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for The Deree of Master of Arts in Philosophy

Department of Philosophy

Faculty of arts

Chulalongkorn University

Academic Year 1999

ISBN 974-334-267-2

หัวข้อวิทยานิพนธ์ สุนทรียศาสตร์ในคัมภีร์นาฏยศาสตร์
โดย นางสาวฐิติรัตน์ รัตนจรัสโรจน์
ภาควิชา ปรัชญา
อาจารย์ที่ปรึกษา ศาสตราจารย์ ปรีชา ช้างขวัญยืน

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

..... คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ม.ร.ว. คัลยา ดิงศภัทย์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ทศนีย์ สีนสกุล)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ศาสตราจารย์ ปรีชา ช้างขวัญยืน)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ธิดาวดี สกุลโพน)

จิตติรัตน์ รัตนจรัสโรจน์ : สุนทรียศาสตร์ในคัมภีร์นาฏยศาสตร์ (AESTHETICS IN THE NĀṬYASĀSTRA) อาจารย์ที่ปรึกษา : ศาสตราจารย์ ปรีชา ช่างขวัญยืน, 80 หน้า.
ISBN 974-334-597-2

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ต้องการศึกษามโนทัศน์เกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์ในคัมภีร์นาฏยศาสตร์ ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างและการชมละคร กระบวนการชากับละครขึ้นอยู่กับภาวะและรส ภาวะ คืออารมณ์ซึ่งศิลปินมีอยู่ในใจ และต้องการจะสื่อสารอารมณ์นี้กับผู้อื่น ดังนั้นศิลปินจะแสดงอารมณ์ออกมาโดยการสร้างงานศิลปะ อารมณ์ดังกล่าวอาจจะเป็นอารมณ์ที่เกิดขึ้นกับศิลปินในขณะที่สร้างงาน หรืออาจจะเป็นอารมณ์ที่ศิลปินจินตนาการขึ้นเองก็ได้ เพราะในทัศนะของคัมภีร์นาฏยศาสตร์ภาวะแยกจากรส รสเกิดจากภาวะ ไม่สามารถเกิดได้เอง แต่ภาวะสามารถจินตนาการขึ้นเองได้ เมื่อผู้ชมได้ชมงานศิลปะที่มีภาวะอยู่ ภาวะนี้จะกระตุ้นให้ผู้ชมเกิดรส และจากการที่ได้ลิ้มรสซึ่งเป็นความรู้สึกต่าง ๆ ก็จะทำให้ผู้ชมเกิด รส ซึ่งเป็นความรู้สึกพิเศษ กระบวนการที่ทำให้เกิดรสนี้ ก็คือ กระบวนการศิลปะ และนิยามของศิลปะในทัศนะของคัมภีร์

ภาควิชา ปรัชญา
สาขาวิชา ปรัชญา
ปีการศึกษา 2542

ลายมือชื่อนิสิต
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

##3970493922 : MAJOR PHILOSOPHY

KEY WORD : AESTHETICS / INDIAN AESTHETICS

THITIRAT RATANAJARATROJ : AESTHETICS IN THE NĀṬYASĀSTRA.

THESIS ADVISOR. PROF. PREECHA CHANGKHWANYUEN. 80 pp. ISBN

974-334-267-2

This thesis is a study of the concept of aesthetics in the Nāṭyaśāstra. The Nāṭyaśāstra concerns the creation and appreciation of sanskrit drama. The process of dramatic appreciation in the Nāṭyaśāstra depends on the concepts of Bhāva and Rasa. Bhāva, the artist's emotion communicated to others through the work of arts. This emotion may be actually felt by the artist while he is creating his work, or may just be imagined by him. This is because, according to the Nāṭyaśāstra, Bhāva is not the same as Rasa. Rasa cannot be borne in the mind by itself, but emerge as the result activated by Bhāva. But Bhāva can be imagined. When the spectator contemplates a work of art, Bhāva which the artist put into the work of art will evoke the feeling (Rasa) in the spectator's mind and bring pleasure to him. The process of evocation of Rasa is both the process and definition of art in the view of the Nāṭyaśāstra.

ภาควิชา ปรัชญา

สาขาวิชา ปรัชญา

ปีการศึกษา 2542

ลายมือชื่อนิติศ จิตวิธาน ชื่อนางสาว โจนน์
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา นรีนรี ชื่อนางสาว โจนน์
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ ด้วยความช่วยเหลืออย่างดียิ่งของศาสตราจารย์ ปรีชา ช่างขวัญยืน อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งท่านไม่เพียงให้ข้อคิดเห็นต่าง ๆ ในการทำวิจัย แต่ยังให้คำแนะนำในการจัดระเบียบชีวิตระหว่างทำวิทยานิพนธ์ และ ให้กำลังใจในการฝ่าฟันอุปสรรคที่เกิดจากความท้อถอย และความเกียจคร้าน ทำให้ผู้วิจัยสามารถทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้เป็นผลสำเร็จ

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ทัศนีย์ สิ้นสกุล ที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับคัมภีร์นาฏยศาสตร์ และภาษาสันสกฤต ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณบิดา มารดา อาอี และทุกคนในครอบครัว ที่ให้ความรักและความเข้าใจ แก่ผู้วิจัยเสมอมา

ขอขอบคุณ พี่เพ็ญสุภา พี่ชาญ พี่หนู๋ พี่ช้อย พี่เจี๊ยบ พี่เล็ก พี่ต๊ะ และพี่ต๋อง ที่ให้คำแนะนำ และความช่วยเหลือในการค้นข้อมูล สำหรับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบคุณ โจ โอบุ๊ก แป้ว โป่ง เพื่อนที่รักและไม่เคยทอดทิ้งกัน

ท้ายนี้ผู้วิจัยใคร่ขอขอบคุณ พี่ ๆ เพื่อนๆ และน้อง ๆ ที่ให้กำลังใจแก่ผู้วิจัย จนสามารถเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
บทที่	
1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
1.3 สมมุติฐานและขอบเขตของการวิจัย	2
1.4 วิธีดำเนินการวิจัย	3
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
2 ทฤษฎีสุนทรียะกับการนิยามศิลปะ	4
2.1 คุณสมบัติร่วมที่จำเป็นและเพียงพอกับการนิยามศิลปะ	4
2.2 ทฤษฎีสุนทรียะที่เกิดจากการนิยามศิลปะ	5
2.2.1 ทฤษฎีการเลียนแบบ	5
2.2.1.1 ทฤษฎีการเลียนแบบของเพลโต	5
2.2.1.2 ทฤษฎีการเลียนแบบของอริสโตเติล	7
2.2.2 ทฤษฎีการแสดงออก	8
2.2.2.1 ทฤษฎีการแสดงออกในฐานะที่เป็นสัจญาณ	9
2.2.2.2 ทฤษฎีการแสดงออกในฐานะที่เป็นกระบวนการ	11
2.2.2.3 ทฤษฎีการแสดงออกในฐานะที่เป็นการกระตุ้น	13
2.2.2.4 ทฤษฎีการแสดงออกในฐานะที่เป็นการสื่อสาร	15
2.2.2.5 ทฤษฎีการแสดงออกในฐานะที่เป็นคุณสมบัติของวัตถุ	18
2.2.3 ทฤษฎีรูปแบบ	19
2.2.3.1 ทฤษฎีรูปแบบทางดนตรีของเฮนสติกส์	19
2.2.3.2 ทฤษฎีรูปแบบสำคัญของเบลล์และฟราย	20
2.2.3.3 ทฤษฎีสัญลักษณ์ของชูซาน	22
2.3 ปัญหาทฤษฎีสุนทรียะ	24
2.3.1 ปัญหาการนิยามศิลปะ	26

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2.3.2 ปัญหาการตัดสินคุณค่าสุนทรียะ.....	30
3 ทฤษฎีสุนทรียะในคัมภีร์นาฏยศาสตร์	37
3.1 งานศิลปะ : งานที่ก่อให้เกิดรส	38
3.2 รส คือ อะไร	38
3.3 รส เกิดขึ้นได้อย่างไร	42
3.4 รส กับการนิยามศิลปะ	52
3.5 การตัดสินความสำเร็จของงานศิลปะ	54
4 รส ความพึงพอใจ และศีลธรรม	58
4.1 ศิลปะกับความพึงพอใจ	60
4.2 ศิลปะกับศีลธรรม.....	70
5 สรุปและข้อเสนอแนะ	74
รายการอ้างอิง	77
ประวัติผู้เขียน	80